

РОЗДІЛ 10 СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965.6

ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО АДВОКАТА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

DISCIPLINARY PROCEEDINGS AGAINST A LAWYER: THE GENERAL CHARACTERISTICS

Волошина Л.О.,
аспірант

ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права»,
адвокат

У статті надається загальна характеристика дисциплінарного провадження щодо адвоката. Зокрема, досліджено сутність дисциплінарного провадження щодо адвоката та вивчено питання стосовно дисциплінарного проступку адвоката. Автор визначає, що дисциплінарний проступок адвоката характеризується наявністю чотирьох елементів: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Ключові слова: адвокат, дисциплінарне провадження, дисциплінарний проступок, дисциплінарна відповідальність адвоката, юридична відповідальність адвоката.

В статье дается общая характеристика дисциплинарного производства в отношении адвоката. В частности, исследована сущность дисциплинарного производства в отношении адвоката и изучены вопросы относительно дисциплинарного проступка адвоката. Автор определяет, что дисциплинарный проступок адвоката характеризуется наличием четырех элементов: объект, объективная сторона, субъект, субъективная сторона.

Ключевые слова: адвокат, дисциплинарное производство, дисциплинарный проступок, дисциплинарная ответственность адвоката, юридическая ответственность адвоката.

General description of disciplinary proceedings against an advocate was given in the article. In particular, the essence of disciplinary proceedings against the advocate was investigated and the issues of the advocate misconduct were studied. The author defines that a disciplinary misdemeanor of an attorney is characterized by four elements: the object, the objective side, the subject, the subjective side.

Key words: advocate (attorney), disciplinary proceedings, disciplinary offense, lawyer's disciplinary responsibility, legal responsibility of a lawyer.

Якість роботи адвокатів є найважливішим критерієм оцінки результативності діяльності адвокатури. Тому одним із завдань сучасної адвокатури як важливого інституту громадянського суспільства є прагнення до постійного вдосконалення якості надання кваліфікованої правової допомоги з метою підвищення правової захищеності громадян і реалізації їх конституційних прав, свобод та законних інтересів. У свою чергу, дієвим механізмом захисту як прав осіб, які звернулися по правову допомогу до адвокатів, так і репутації адвокатури України є інститут дисциплінарної відповідальності адвоката. Саме тому актуальність дослідження питань дисциплінарного провадження щодо адвоката є очевидною і зумовлена необхідністю детального аналізу цієї проблематики.

Проблематика здійснення дисциплінарного провадження щодо адвоката була предметом досліджень багатьох теоретиків та практиків, проте й досі не втратила своєї актуальності. Серед науковців, які досліджували окремі аспекти цієї проблеми, доцільно виокремити праці О.О. Бусуріної, Т.В. Варфоломеевої, В.О. Заборовського, Т.С. Коваленка, А.С. Савич, С.Ф. Сафулька, А.В. Рагулина, Д.П. Фіолевського, О.Г. Яновської та інших.

Метою статті є надання загальної характеристики дисциплінарного провадження щодо адвоката, зокрема дослідження сутності дисциплінарного провадження щодо адвоката, а також вивчення питання стосовно дисциплінарного проступку адвоката.

Відповідно до ч. 2 ст. 33 Закону України (далі – ЗУ) «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] дисциплінарне провадження – це процедура розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діяч адвоката ознак дисциплінарного проступку.

С.В. Подкопаєв розглядає дисциплінарне провадження як комплекс взаємопов'язаних і взаємозумовлених процесуальних дій суб'єктів дисциплінарної влади щодо розгляду й вирішення питання про дисциплінарні проступки [2, с. 283]. На думку Ю.А. Пильда, дисциплінарне провадження є процедурою застосування заходів дисциплінарної відповідальності [3, с. 141]. На думку В.В. Богуцького та В.В. Мартиновського, провадження – це вид процесуальної діяльності, врегульований законом порядок вирішення певної групи справ [4, с. 5]. Ю.М. Полетаєв під дисциплінарним провадженням розуміє саму процедуру застосування заходів дисциплінар-

ної відповідальності [5, с. 121]. Ю.С. Адушкін під дисциплінарним провадженням розуміє сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з правозастосовною діяльністю щодо вирішення питання, що стосується дисциплінарної відповідальності за вчинене дисциплінарне правопорушення [6, с. 42].

О.В. Нікіфоров розглядає дисциплінарне провадження як систему юридичних норм, що її регламентують. Сюди відносяться норми, які регулюють порушення й розгляд справи про дисциплінарне правопорушення, винесення за результатами його розгляду правозастосовного акта, його перегляд і виконання [7, с. 87]. При цьому будь-який юрисдикційний процес по конкретній справі І.А. Галаган розглядає як складне динамічне процесуальне правовідношення, що розвивається [8, с. 28].

Аналізуючи загальні положення процесуального законодавства, І.М. Погребний розглядає процесуальне провадження як складову частину юридичного процесу, що об'єднує в собі три компоненти: 1) процесуальні правовідносини; 2) процесуальне доказування (встановлення, доказування та обґрунтування всіх фактичних даних юридичної справи); 3) процесуальні акти-документи (необхідність закріплення, офіційного оформлення отриманих процесуальних результатів) [9, с. 8].

Таким чином, проаналізувавши наведене вище, а також юридичну літературу та законодавство з цього питання, можемо умовно поділити усі позиції авторів щодо сутності дисциплінарного провадження на три основні підходи. Отже, під дисциплінарним провадженням переважно розуміється: 1) процедура застосування заходів дисциплінарної відповідальності; 2) система юридичних норм, що його врегулюють; 3) процесуальні правовідносини.

Ми є прихильниками першого із запропонованих підходів і вважаємо, що дисциплінарне провадження є юридичною процедурою. Так, наприклад А.М. Васильєв розглядає юридичну процедуру як особливий нормативно встановлений порядок здійснення юридичної діяльності, що забезпечує реалізацію норм матеріального права й матеріальних правовідносин, який охороняється від порушення правовими санкціями [10, с. 22]. Н.І. Матузов та А.В. Малько визначають юридичну процедуру як особливий нормативний порядок здійснення юридичної діяльності, тобто визначену юридичну форму, а також організуючий засіб забезпечення непримусової реалізації права [11, с. 671]. На думку К.М. Николиної, юридичну процедуру варто визначати як самостійний різновид соціальної процедури, що регламентується відповідними процедурними нормами права, має офіційний правовий характер, складається із певної послідовності дій суб'єктів юридичної процедури, в результаті чого досягається певний результат у вигляді зміни правової дійсності [12, с. 45].

До ознак юридичної процедури можливо віднести те, що вона: 1) є особливим різновидом правовідносин, що мають процедурний характер та визначають особливості юридичної практичної діяльності;

2) має цілісний характер, оскільки складається із певної послідовності дій суб'єктів юридичної процедури, в результаті чого досягається певний результат; 3) виникає на підставі норм права, тобто має офіційний правовий характер; 4) має такий порядок здійснення, який регламентується відповідними процедурними нормами права; 5) має власну націленість, що полягає у зміні правової дійсності; 6) має інтелектуальний та волевий характер, оскільки залежить від свідомості та волевиявлення суб'єкта юридичної процедури; 7) визначає послідовність діяльності суб'єктів юридичної процедури; 8) має результатом реалізацію прав, свобод, законних інтересів суб'єкта права або виконання юридичних обов'язків; 9) виявляється у юридичній діяльності; 10) є сукупністю послідовних актів поведінки, кожний з яких викликає відповідні локальні наслідки, що впливає на зміст та результативність всієї юридичної процедури [12, с. 45]. Усі названі вище ознаки юридичної процедури в повній мірі характеризують й дисциплінарне провадження щодо адвоката.

Дослідивши питання стосовно сутності дисциплінарного провадження щодо адвоката, вважаємо за необхідне в межах наукового дослідження перейти до аналізу та вивчення підстав для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Згідно з ч. 1 ст. 34 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку.

Теорія права визначає проступок як правопорушення, вчинене у сфері службових відносин, які посягають на обов'язковий порядок діяльності певних колективів людей: робітників; службовців, військовослужбовців, учнів [13, с. 147]. Деякі автори визначають дисциплінарний проступок у широкому сенсі як порушення державної дисципліни, а у вузькому – як порушення тих повноважень, які визначені для конкретної посади [14, с. 159].

У чинному законодавстві України про адвокатуру та адвокатську діяльність відсутнє легальне визначення поняття дисциплінарного проступку адвоката. У ч. 2 ст. 34 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» лише закріплений перелік діянь, які визнаються дисциплінарним проступком адвоката, зокрема, 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.

Водночас на доктринальному рівні існує чимала кількість авторських підходів до розуміння досліджуваного поняття. Проаналізуємо деякі з них.

Так, наприклад Т.С. Коваленко з урахуванням аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак дисциплінарного правопорушення визначає дисциплінарний проступок адвоката як винне, протиправне порушен-

ня професійних обов'язків та/чи загально визначених морально-етичних вимог адвокатської професії, яке призвело чи могло призвести до шкідливих наслідків [15, с. 206].

Цікавим є підхід О.О. Бусуриної, яка сформулювала визначення поняття «дисциплінарний проступок адвоката» як діяння (дія або бездіяльність), вчинене умисно або через грубу необережність при здійсненні професійної діяльності, що виражається в порушенні вимог чинного законодавства про адвокатську діяльність і адвокатуру та (або) норм Кодексу професійної етики адвоката, яке ганьбить честь і гідність адвоката, применшує авторитет адвокатури і яке завдало шкоди довірителью або адвокатській палаті [16, с. 11].

Власне авторське визначення терміна «дисциплінарний проступок адвоката» запропонував і В.В. Заборовський. Під терміном «дисциплінарний проступок адвоката» він розуміє винне діяння (дія або бездіяльність) адвоката, що вчиняється ним при здійсненні як професійної, так і іншої діяльності, яке виражається в порушенні вимог законодавства про адвокатуру і адвокатську діяльність та (або) норм Правил адвокатської етики, яким заподіюється шкода клієнту та (або) адвокатурі в цілому, шляхом пониження її авторитету, авторитету адвокатської професії та статусу адвоката [17, с. 118].

Дисциплінарний проступок адвоката, як і будь-який інший вид правопорушення, характеризується наявністю чотирьох елементів, які розглядаються у сукупності, а саме: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

А.А. Нечитайленко зазначає, що від інших правопорушень дисциплінарні проступки можна виділити за такими характеристиками: по-перше, вони мають місце тільки в галузі реалізації особами своїх трудових і службових прав та обов'язків; по-друге, зовнішнім їх проявом є невиконання або неналежне виконання особою трудових або службових обов'язків, що покладені на неї правилами внутрішнього трудового розпорядку, посадовими інструкціями, кваліфікаційними вимогами, тру-

довою угодою або іншими нормативними актами; по-третє, за здійснення дисциплінарних проступків передбачено застосування дисциплінарних стягнень [18, с. 139–140].

Д.О. Гавриленко визначає такі ознаки дисциплінарного проступку: 1) протиправність діяння, яке порушує дисципліну праці; 2) наявність шкідливих наслідків у широкому розумінні (наприклад, соціальних, економічних) для підприємства, установи, колективу, суспільства; 3) причинний зв'язок між протиправним діянням та шкідливими наслідками; 4) вина працівника, котрий його скоїв [19, с. 79]. При цьому Н.С. Малейн акцентує увагу на тому, що вина правопорушника визначається як ключова підстава відповідальності [20, с. 152–156].

Таким чином, проаналізувавши наявні у юридичній літературі підходи до розуміння сутності поняття «дисциплінарний проступок адвоката» та визначивши його ознаки, пропонуємо внести зміни до ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме до ч. 1 ст. 34. Пропонуємо цю норму викласти у такій редакції: «1. Підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто передбаченого цим Законом винного, протиправного, суспільно небезпечного діяння (дії або бездіяльності), вчиненого адвокатом у зв'язку з порушенням, невиконанням чи неналежним виконанням останнім своїх професійних обов'язків та/чи загально визначених морально-етичних вимог адвокатської професії».

Таким чином, варто відзначити, що, незважаючи на те, що питанню дисциплінарного провадження щодо адвоката було приділено чималу увагу науковців, воно залишається актуальним й досі. Необхідність подальшого дослідження окресленої проблематики обумовлюється необхідністю наукового і практичного вивчення правового регулювання юридичної відповідальності адвоката, в тому числі й дисциплінарної відповідальності, в правозахисній діяльності в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства і держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page2>.
2. Статус судді: питання теорії та практики : [монографія] / [Л.М. Москвич, С.В. Подкопаєв, С.В. Прилуцький]. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2004. – 360 с.
3. Пильд Ю.А. Дисциплинарная ответственность работников плавающего состава судов морского флота СССР : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право; право социального обеспечения» / Ю.А. Пильд ; Тартуский гос. ун-т. – Тарту, 1987. – 248 с.
4. Богуцький В.В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення : [навч. посібн.] / В.В. Богуцький, В.В. Мартиновський. – Х. : ФІНН, 2009. – 176 с.
5. Полетаев Ю.Н. Правопорядок и ответственность в трудовом праве : [учеб. пособие] / Ю.Н. Полетаев. – М. : Проспект, 2001. – 182 с.
6. Адушкин Ю.С. Дисциплинарное производство в СССР / Ю.С. Адушкин. – Саратов. : Изд-во Саратов. ун-та, 1986. – 128 с.
7. Никифоров О.В. Дисциплинарная ответственность сотрудников органов внутренних дел : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» / О.В. Никифоров. – Омск, 1998. – 202 с.
8. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР. Процессуальное регулирование / И.А. Галаган. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1976. – 198 с.
9. Погребной И.М. Общетеоретические проблемы производств в юридическом процессе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / И.М. Погребной. – Х., 1982. – 16 с.
10. Васильев А.М. О правоприменении в процессуальной сфере. Проблемы соотношения материального и процессуального права / А.М. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1980. – 256 с.

11. Матузов Н.И. Теория государства и права : [учебник] / Н.И. Матузов, А.В. Малько. – М. : Юристъ, 2004. – 541 с.
12. Николина К.М. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення / К.М. Николина // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – № 94. – С. 44–46
13. Барихин А.Б. Большой юридический энциклопедический словарь / А.Б. Барихин. – М. : Книжный мир, 2003. – 720 с.
14. Манохин В.М. Советская государственная служба / В.М. Манохин. – М. : Юр. литература, 1966. – 196 с.
15. Коваленко Т.С. Особливості складу дисциплінарного правопорушення адвоката / Т.С. Коваленко // Спеціальний випуск ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції («Екологія. Економіка. Право»), (Луганськ, 20 травня 2009 року). – 2010. – Ч. 2. – С. 202–206.
16. Бусурина Е.О. Дисциплинарная ответственность адвоката в правозащитной деятельности : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная деятельность; прокурорская деятельность; правозащитная и правоохранительная деятельность» / Е.О. Бусурина. – М., 2013. – 30 с.
17. Заборовський В.В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності адвоката / В.В. Заборовський// Науковий вісник Ужгородського національного університет. Серія ПРАВО. – 2015. – Випуск 31. – Том 3. – С. 115–118.
18. Нечитайленко А.А. Основы теории права : [учебное пособие] / А.А. Нечитайленко. – Х. : Фирма «Консум», 1998. – 176 с.
19. Гавриленко Д.А. Дисциплина труда и средства ее обеспечения / Д.А. Гавриленко ; под ред. В.Ф. Чигира. – М. : Наука и техника, 1985. – 120 с.
20. Малеин Н.С. Правонарушение: Понятие, причины, ответственность / Н.С. Малеин. – М. : Юрид. Лит., 1985. – 192 с.